

Мороз І.В.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права

Вінницький інститут ПрАТ

«ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,

(м. Вінниця, Україна)

ПРАВОВА ПРИРОДА ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ

За загальним порядком, який встановлений статтею 89 КПК України суд вирішує питання допустимості доказів при їх оцінці в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення. У разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослідження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате.

Сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право під час судового розгляду подавати клопотання про визнання доказів недопустимими, а також наводити заперечення проти визнання доказів недопустимими.

Аналіз вказаних положень КПК у їх системному зв'язку надає змогу констатувати наявність загального і диференційованого порядку визнання недопустимості доказу. Загальна процедура визнання доказу недопустимим відбувається у нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення, а диференційована, – під час судового розгляду за умови встановлення очевидної недопустимості доказу. Так, ч.3 ст. 358 КПК України передбачає можливість виключення під час дослідження документів із числа доказів, якщо є сумніви у їх достовірності. Це пояснюється тим, що законодавець вимагає усунути із процесу доказування ті докази, які мають очевидні ознаки недопустимості.

Хто ж може бути ініціатором визнання доказів недопустимими? Так, відповідно до ч.3 ст. 89 КПК України суб'єктами ініціювання визнання доказів недопустимими є: сторони кримінального провадження, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Однак ми погоджуємося з позицією Панової А.В. щодо доцільності надання цього права й іншим учасникам кримінального провадження, які в ньому мають власний інтерес, а тому і слід підтримувати наукову позицію щодо надання такого права цивільному позивачу, цивільному відповідачу, їх представникам. Ці особи повинні мати вказане право лише в частині, що стосується цивільного позову. Також, враховуючи змінив КПК в частині накладення арешту на майно і застосування

цього заходу забезпечення кримінального провадження щодо третіх осіб (ч.4 ст. 170 КПК) зазначене право вважається за необхідне надати і третім особам, на майно яких накладено арешт [4, с. 184].

Оскільки КПК не встановлює вимог щодо змісту та форми клопотання про визнання доказів недопустимими, то можна стверджувати, що воно може бути як письмовим, так і усним, але в будь-якому випадку обґрунтованим. Усні клопотання повинні заноситись до журналу судового засідання, письмові, звичайно ж, підшиватись до матеріалів провадження.

Варто зазначити, що КПК не містить вимог до змісту письмових клопотань, а лише закріплює право учасників кримінального провадження подавати їх під час розгляду справи судом. Таким чином, якщо не встановлено чіткої процесуальної вимоги щодо оформлення даного процесуального документа, допускається, що письмове клопотання може бути складено у вільній формі із обов'язковим зазначенням доказу, який, на думку ініціатора клопотання, має бути визнано недопустимим, з обґрунтуванням порушень вимог закону, які були допущені. До клопотання варто надавати додатки, як докази, що підтверджують його обґрунтованість та вмотивованість.

Важливим, але дискусійним є питання визначення суб'єктів прийняття рішення про визнання доказу недопустимим. Наукова спільнота біполярно розглядає це питання: одні визначають множинність суб'єктів, які уповноважені його вирішувати, інші, – залишають це лише за компетенцією суду.

Наприклад, Н.М. Басай вказує, що визнання доказів недопустимими можливе на будь-якій стадії кримінального провадження, у кожній з яких процесуальний порядок вирішення цього питання може охарактеризований за схемою: 1) виявлення підстав для визнання доказу недопустимим; 2) ініціювання розгляду питання про визнання доказу недопустимим; 3) оцінка істотності допущених порушень норм кримінального процесуального закону при одержанні та фіксації доказу; 4) вирішення питання про визнання доказу недопустимим. Таким чином робиться висновок про те, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вирішує питання допустимості доказів за власною ініціативою або за клопотанням учасників провадження. А за результатами розгляду клопотання учасників про визнання доказу недопустимим слідчий, прокурор, слідчий суддя виносять вмотивовану постанову, а суд – ухвалу [1, с. 18].

Заслуговує на увагу й схожа точка зору І.Ю.Кайло. Автор зазначає, що подвійний контроль на стадії досудового розслідування за дотриманням вимог допустимості доказів, який здійснюється як суб'єктом накопичення доказової інформації (слідчим),

так і процесуальним керівником, має призводити в межах побудови ідеальної моделі кримінального провадження до того, що в матеріалах кримінальної справи, яка надійшла до суду, не повинно бути «неповноцінних» доказів. В обґрунтування своєї позиції автором наводиться висновок про те, що прокурор як «творець обвинувачення», не може залишитися осторонь від процесу забезпечення «чистоти» доказів на стадії досудового розслідування. А тому необхідно законодавчо закріпити право прокурора своєю постановою визнавати доказ недопустимим за клопотанням учасників кримінального провадження чи за власною ініціативою.

Аргументуючи свою позицію автор аналізує зміст ст. 94 КПК України, в якій закон вимагає від прокурора, а також інших суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності оцінювати кожний доказ з точки зору його правових властивостей, зокрема і його допустимості [3, с. 90].

Однак з цієї позицією не можна погодитись. Адже зі змісту ч. 1 ст. 94 вбачається, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному та неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Аналогічно й учасники кримінального провадження, які наділені правом і у разі подання клопотань про визнання доказів недопустимими, оцінюють відомості, щодо яких ставиться питання про визнання їх недопустимими, з точки зору законності їх отримання, а отже, й допустимості.

Одночасно аналіз норм, які регламентують інститут недопустимості доказів, дозволяє зробити висновок про те, що вирішення питання про недопустимість поданих сторонами фактичних даних, що здійснюється у відповідному процесуальному рішенні і належить виключно до компетенції суду.

Проаналізуємо наступні норми. Так, в ч.2 ст. 87 КПК України зазначається, що саме **суд** зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод.

В частинах 1 та 2 ст. 89 КПК України також наголошується, що **суд** вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення. А у разі встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду **суд** визнає цей доказ недопустимим, що тягне за собою неможливість дослі-

дження такого доказу або припинення його дослідження в судовому засіданні, якщо таке дослідження було розпочате.

Натомість, якщо мова йде про зміст ст. 94 КПК України, вважається, що мається на увазі розумова, інтелектуальна діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, яка полягає у суб'єктивному прийнятті фактичних даних, а також оцінці цих відомостей за своїм внутрішнім переконанням для прийняття відповідного рішення по справі. Важливим аргументом на користь даного твердження є те, що такій оцінці притаманний суто суб'єктивний характер, який не передбачає ухвалення вказаними суб'єктами процесуального рішення про визнання таких фактичних даних доказами, адже значення доказів вони набувають лише тільки за результатами визнання їх судом.

Висновок.

І це цілком логічно і справедливо, адже на стадії досудового розслідування сторони збирають відомості, які можуть бути визнані доказами лише після оцінки їх судом на стадії судового розгляду. Дане положення законодавчо закріплене у ч. 2 ст. 23 КПК України, де зазначається, що не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні, лише у випадках, передбачених цим Кодексом.

У цьому контексті доречно нагадати, що Концепцією реформування кримінальної юстиції України передбачено, що визнання зібраних фактичних даних доказами у справі має здійснюватися виключно судом у присутності і за безпосередньої участі сторін обвинувачення та захисту [2].

Список використаних джерел:

1. Басай Н.М. Визнання доказів недопустимими у кримінальному процесі України: підстави, процесуальний порядок і правові наслідки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса, 2012. – С. 18.

2. Вступ до Концепції реформування кримінальної юстиції України: затв. Указом Президента України від 08.04. 2008 № 311/2008. // Офіц. вісник Президента України. – 2008. – № 12. – Ст. 486.

3. Кайло І.Ю. Роль прокурора у формуванні якісного доказового матеріалу під час судового розслідування / І.Ю.Кайло // Вісник прокуратури. – 2015. – № 8. – С. 90-91.

4. Панова А.В. Визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні : монографія / А.В. Панова. – Харків : Право, 2017. – 256 с.

Кулик Т.О.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри конституційного права

та прав людини

Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна)

ІНСТИТУТ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ: СУБ'ЄКТИВНИЙ СКЛАД

Запровадження такого конституційно-правового інституту як конституційна скарга, безумовно є позитивним в першу чергу через те, що закладає механізм безпосередньої участі особи у процесі удосконалення законодавства. Очевидно, що усіх його запровадження залежить від нормативного регулювання процедури подання та розгляду конституційної скарги.

Розробники Проекту Закону про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя), характеризують запровадження інституту індивідуальної конституційної скарги як істотний крок в утвердженні верховенства права шляхом зміцнення національної системи захисту прав людини та приведення її у відповідність із сучасними практиками європейських країн [1].

Ст. 151-1 Конституції України встановила, що Конституційний Суд України вирішує питання про відповідність Конституції України (конституційність) закону України за конституційною скаргою особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України. Конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано [2].